

Riksantikvarieämbetet
Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV ÖST RAPPORT 2004:30

ARKEOLOGISK FÖRUNDESRÖKNING

Kabelschakt vid Omberg

*Arkeologisk förundersökning inom Omberg – Västra Tollstad
Västra Tollstad socken, Ödeshögs kommun
Östergötland*

Dnr 421-3789-2002

Anna Molin

UV ÖST RAPPORT 2004:30

ARKEOLOGISK FÖRUNDERSÖKNING

Kabelschakt vid Omberg

*Arkeologisk förundersökning inom Omberg – Västra Tollstad
Västra Tollstad socken, Ödeshögs kommun
Östergötland*

Dnr 421-3789-2002

Anna Molin

Riksantikvarieämbetet
Avdelningen för arkeologiska undersökningar

Riksantikvarieämbetet

Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV Öst

Roxengatan 7, 582 73 Linköping

Tel. 013-24 47 00

Fax 013-10 13 24

uvost@raa.se

www.raa.se/uv

Produktion och layout Britt Lundberg

Grafik Lars Östlin

Utskrift UV Öst, Linköping 2004

Kartor ur allmänt kartmaterial, ©Lantmäteriverket, 801 82 Gävle. Dnr L 1999/3.

©2004 Riksantikvarieämbetet

UV Öst, Rapport 2004:30

ISSN 1404-0875

Innehåll

Sammanfattning	5
Bakgrund	5
Topografi och fornlämningsmiljö	5
Syfte och metod	6
Resultat	7
Utvärdering och vidare åtgärder	8
Referenser	8
Administrativa uppgifter	8
Bilaga 1. Översikt, samtliga schakt	9
Bilaga 2. Översikt, schakt 1 – 10	10
Bilaga 3. Översikt, schakt 17 – 21	11
Bilaga 4. Fyndtabell	12

Fig 1. Utdrag ur Topografiska kartans blad Hjo 8E SO med platserna för undersökningsområdet markerat. Skala 1:50 000.

Arkeologisk förundersökning Kabelschakt vid Omberg

Sammanfattning

Riksantikvarieämbetet, UV Öst har utfört en arkeologisk förundersökning vid Omberg – Västra Tollstad, Västra Tollstad socken, Ödeshög kommun. Förundersökningen föranleddes av en planerad elkabelnedläggning samt anläggandet av ett flertal tillhörande transformatorstationer och utfördes efter beslut av Länsstyrelsen i Östergötland den 3 december år 2003. Därmed berördes ett flertal olika fornlämningslokaler, bland annat utkanten av Alvastra Klosterområde. Vid den arkeologiska förundersökningen konstaterades att den aktuella exploateringsytan visar spår av förhistorisk samt historisk aktivitet. Då elkabelnedläggningen samt placeringen av transformatorstationer inte gör någon större åverkan på de befintliga fornlämningarna eller de nu påträffade lagren, får vidare åtgärder inte anses vara nödvändiga. Undersökningssytan bedöms därmed ur arkeologisk synvinkel vara klart för exploatering. Inga vidare åtgärder föreslås.

Ovanstående bedömning är ett förslag, som utgör ett av de underlag Länsstyrelsen har att ta ställning till vid en eventuell ansökan om exploatering.

Bakgrund

Vattenfall Östnät AB planerar att förstärka elnätet i Västra Tollstad socken, Ödeshögs kommun. Detta innebär att man planerar för schaktningsarbeten för samt nerplöjning av hög- och lågspänningskablar.

Medvetna om fornlämningsintensiteten i trakten kontaktade exploatören Vattenfall Östnät AB Riksantikvarieämbetet, UV Öst redan i planeringsstadiet av exploateringsföretaget. De nu planerade kabelsträckningarna är således framtagna i samråd med en arkeolog på plats. Syftet med samrådet var att om möjligt minimera risken att fornlämningar skall komma att beröras i samband med nedläggningen av elkablarna genom justeringar av den planerade kabelsträckningen.

Topografi och fornlämningsmiljö

Det aktuella området ligger i svagt böljande fullåkersbygd och är synnerligen fornlämningsrikt. I omedelbar anslutning till den nu aktuella exploateringsytan finns lämningar från stenåldern och fram till medeltid i form av bland annat megalitgravar och stensättningar (RAÄ 12 samt RAÄ 24), Östergötlands enda gånggrift (RAÄ 12), Alvastra påbyggnad (RAÄ 66), Alvastra kloster (RAÄ 1) samt ett flertal boplatslämningar från stenåldern (RAÄ 22, RAÄ 67, RAÄ 76 samt RAÄ 77).

Alvastra kloster grundades år 1143 och var en av de två första cisterciensklostren i Norden. Klostret grundades sannolikt på initiativ av Sverker den äldre, från den i Östergötland förankrade Sverkersätten. I samband med reformationen år 1527 förlorade Alvastra kloster successivt sina egendomar till kronan och efter år 1529 hade klostret inte längre någon abbot. Klostrets byggnadsmaterial återanvändes allt eftersom och under 1700-talet återstod enbart ruinen av själva kyrkobyggnaden. Sedan 1898 och fram till dags dato har klosterruinerna dels undersökts arkeologiskt och dels i omgångar reparerats samt restaurerats (Karlsson 2000, Räf 2000).

Syfte och metod

Syftet med förundersökningen var i första hand att tillse att inga fornlämningar kom att beröras av kabelsträckningen. Där det var möjligt anvisades därför ny sträckning för kabeln. I de fall en ändring av kabelsträckningen inte kunnat ske har fornlämningarna dokumenterats, undersökts och borttagits.

Undersökningen inleddes med arkivstudier för att få kännedom om områdets registrerade fornlämningar och tidigare arkeologiska utredningar samt undersökningar. Vidare studerades lantmäterikartor i syfte att söka indikationer på fornlämningar samt de äldsta kända lägena för byar, gårdar, vägar etc.

Vid undersökningen banades matjorden skiktvis av med hjälp av grävmaskin, ned till orörd mark och anläggningsnivå. Avbaningen skedde i form av sökschakt längs delar av den markerade exploateringsytan. Schakten och de framkomna anläggningarna samt lagren dokumenterades med handritning och bearbetades därefter i ArcView.

Datering av påträffade lämningar kom att göras utifrån typologier.

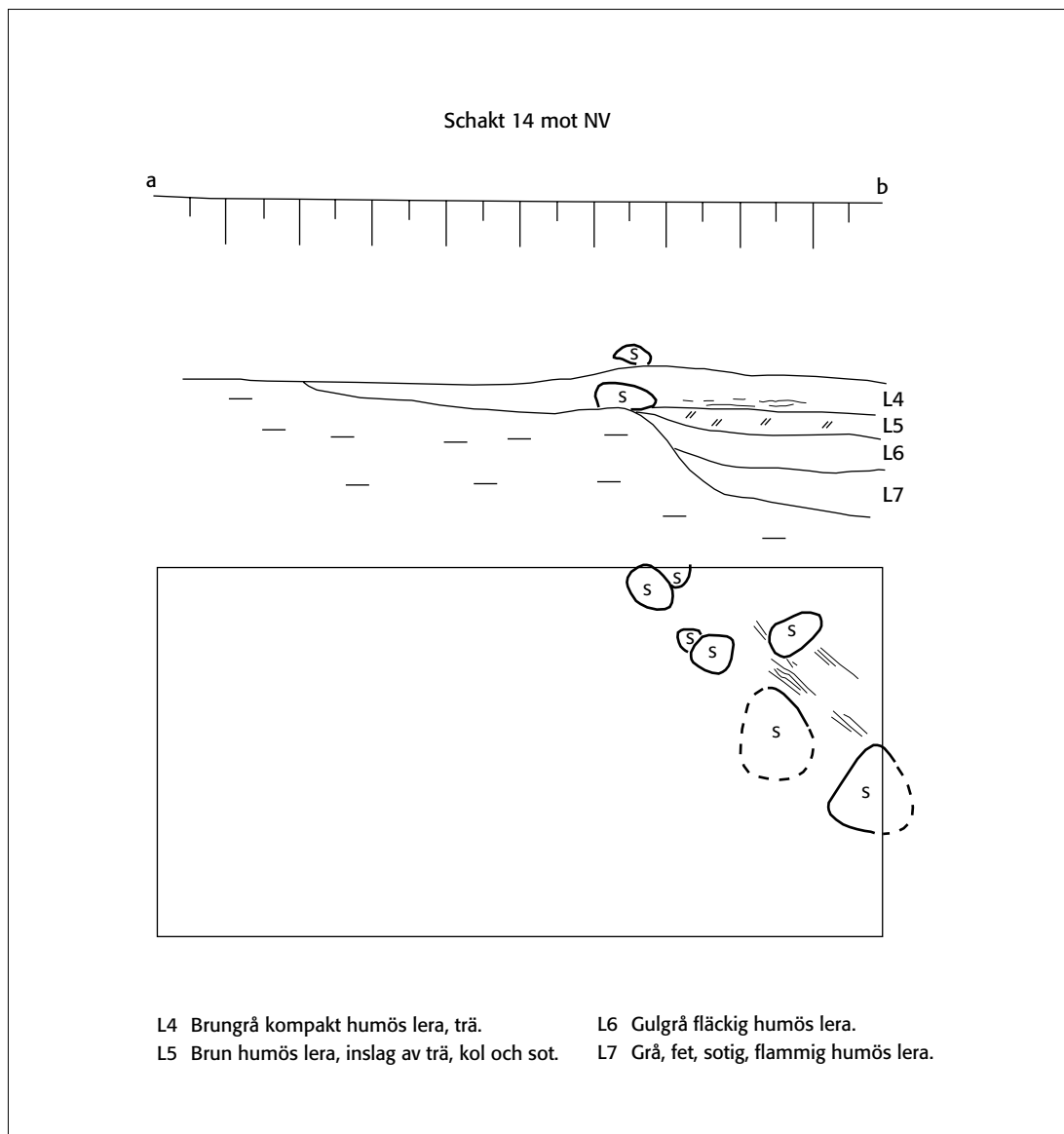

Fig 2. Schakt 14 i profil, samt husets ställstenar och rest av trägolv framrensat i plan. Skala 1:20.

Resultat

Längs med undersökningsytan grävdes ett flertal sökschakt. Sökschakten numrerades mellan 1 och 27. Tre av schakten (S1, S15 samt S16) lades på platser där anläggandet av transformatorstationer skulle ske, medan de övriga lades i två olika längre sträckor inför själva elkabelnedläggningen. Den ena sträckan (S2 – S14), lades i området V, SV samt S om Alvastra klosterruin, medan den andra låg längre söderut, ner mot Tollstad by.

Inom schakt 1 påträffades under den bruna humösa ploggången ett tydligt lager (L1) samt ett stolphål (A1). Dessutom påträffades ett antal större rundade stenar i schaktets NV hörn. Lagret var ca 0,20 m tjockt och bestod av mörkbrun fet humus samt enstaka rundade- samt skärviga stenar. I lagret låg ett stolphål (A1), vilket hade en diameter på 0,25 m och ett djup på 0,14 m. Fyllningen i stolphålet bestod av mörk, sotig fet humus. I A1 påträffades ett bränt ben. Den opåverkade undergrunden bestod av ljusbrun mjäla.

I schakt 2 – 6 samt 9 påträffades ytterligare två lager, vilka gick parallellt med varandra (L2 samt L3). L2 låg mellan 0,25 – 0,45 m under ploggången, vilken bestod av brun humus. L2 var mellan 0,10 – 0,14 m tjockt och bestod av mörk, fet, brun humus med inslag av kol, sot samt enstaka rundade stenar. I lagret påträffades små bitar av bränd lera. L3 påminde om L2, men hade en ljusare och mer flammig karaktär. I detta lager påträffades ingen bränd lera. Den opåverkade undergrunden i schakt 2 – 6 och schakt 9 bestod mestadels av gul och gråvit lera.

I schakt 7, 8 samt 10 – 13 hade senare tids aktiviteter och jordbruksarbete förstört alla spår efter eventuella förhistoriska lämningar.

I schakt 14, S om Klosterruinen påträffades lämningarna efter vad som kan vara ett hörn av en medeltida husbyggnad (fig 2). Ca 0,50 m under påförda sentida utfyllnadslager påträffades ett humöst lerlager (L4). Lagret var ca 0,10 m djupt. I botten låg trärester från ett eventuellt golv och under det låg ytterligare ett lager (L5). L5 bestod av brun humös lera med inslag av sot, kol samt trärester. Invid L5s södra kant låg fyra större stenar placerade. Stenarna tolkades som troliga syllstenar, placerade invid en eventuell byggnads södra vägg (se fig 2). Under L5 påträffades ytterligare två lager (L6 samt L7), vilka sannolikt kan tolkas vara en form av utfyllnad inför uppbyggnaden av huset. Detta fenomen har även påträffats på andra medeltida boplatser till exempelvis vid Stora Ullevi utanför Linköpings stadskärna (Lindebladh & Tagesson, *i manus*). I huslagrena påträffades olika fynd, såsom träbitar, tegel samt brända (F2) och obrända ben (F3). Då huslämningarna bedömdes kunna vara resterna efter en eventuell förråds- eller bostadsbyggnad tillhörande klostret, bedömdes det att kabelschaktet skulle flyttas ca 2 m söder om schakt 14, till ett dike invid den befintliga åkern. Schakt 14 lades därefter igen.

Inom schakt 15 eller schakt 16 påträffades inga förhistoriska lager eller anläggningar.

Inom schakt 17 – 27 påträffades enbart ett otydligt lager i schakt 20. Lagret (L8) bestod av sotig gråflammig lera och var ca 0,07 m djupt. Ploggången i samtliga schakt bestod av ljusbrun homogen mylla och den opåverkade undergrunden bestod av gul lera. Strax V om L8 ligger en förhöjning som utgör ett lämpligt boplatsläge, till vilket L8 kan härröra.

Utvärdering och vidare åtgärder

Vid den arkeologiska förundersökningen konstaterades att den aktuella exploateringsytan visar spår av förhistorisk samt historisk aktivitet. Då elkabelnedläggningen samt placeringen av transformatorstationer inte gör någon större åverkan på de befintliga fornlämningarna eller de nu påträffade lagren, får vidare åtgärder inte anses vara nödvändiga. Undersökningsytan bedöms därmed ur arkeologisk synvinkel vara klart för exploatering. Inga vidare åtgärder föreslås.

Ansökan om tillstånd till exploatering skall sökas hos Länsstyrelsen, som fattar beslut i ärendet.

Linköping i juli 2004

Anna Molin

Referenser

Arkiv

Fornminnesregistret.

Lantmäteriet, forskningsarkivet, Gävle.

Litteratur

Carlsson, Tom. 2002. Kabelschakt väster om Dags Mosse. *Rapport UV Öst 2002:29*. Linköping.

Elfstrand, Bengt. 1998. Arkeologisk dokumentation i samband med murfogning vid infirmatoriet i Alvastra kloster. *Rapport UV Linköping 1998:51*. Linköping.

Karlsson, Pär. 2000. Ålebäcken vid Alvastra. *Rapport UV Öst 2000:9*. Linköping.

Lindeblad, K. & Tagesson, G. Stora Ullevi. Arkeologisk undersökning. *Rapport UV Öst, i manus*.

Räf, Erika. 2000. Alvastra Kloster. *Svenska kulturminnen 44*. Riksantikvarieämbetet. Uddevalla 2000.

Administrativa uppgifter

Riksantikvarieämbetets dnr: 421-3789-2002.

Länsstyrelsens dnr och datum för beslutet: 431-20759-02, 2003-11-07.

Projektnummer: 1520526.

Undersökningstid: 4 maj 2004.

Undersökt yta: 110 m²/löpmeter.

Läge: Ekonomiska kartan, blad 8E 2g, edition 2, x 6462250 y 1432000.

Koordinatsystem: Rikets 2,5 gon V.

Höjdsystem: RH 1900.

Arkiv: Dokumentationshandlingar som förvaras i Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA), RAÄ, Stockholm; 1 plan- och profilritning i skala 1:20.

Fynd: Fnr 1 – 3, inlämnade till Statens Historiska Museum (SHM).

Intrasisnummer: O200448.

Bilaga 1

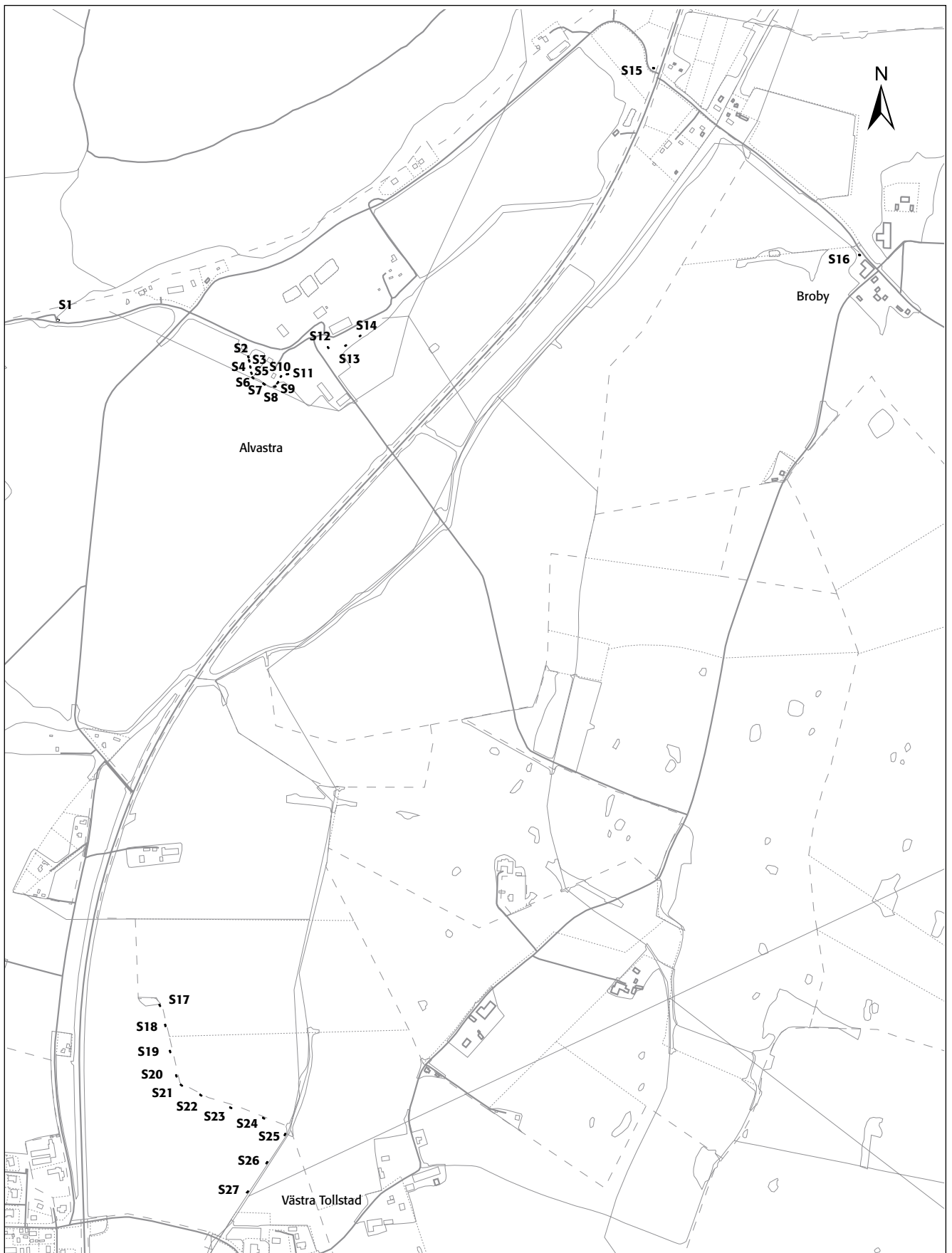

Fig 3. Översikt med samtliga schakt markerade. Skala 1:12 000.

Bilaga 2

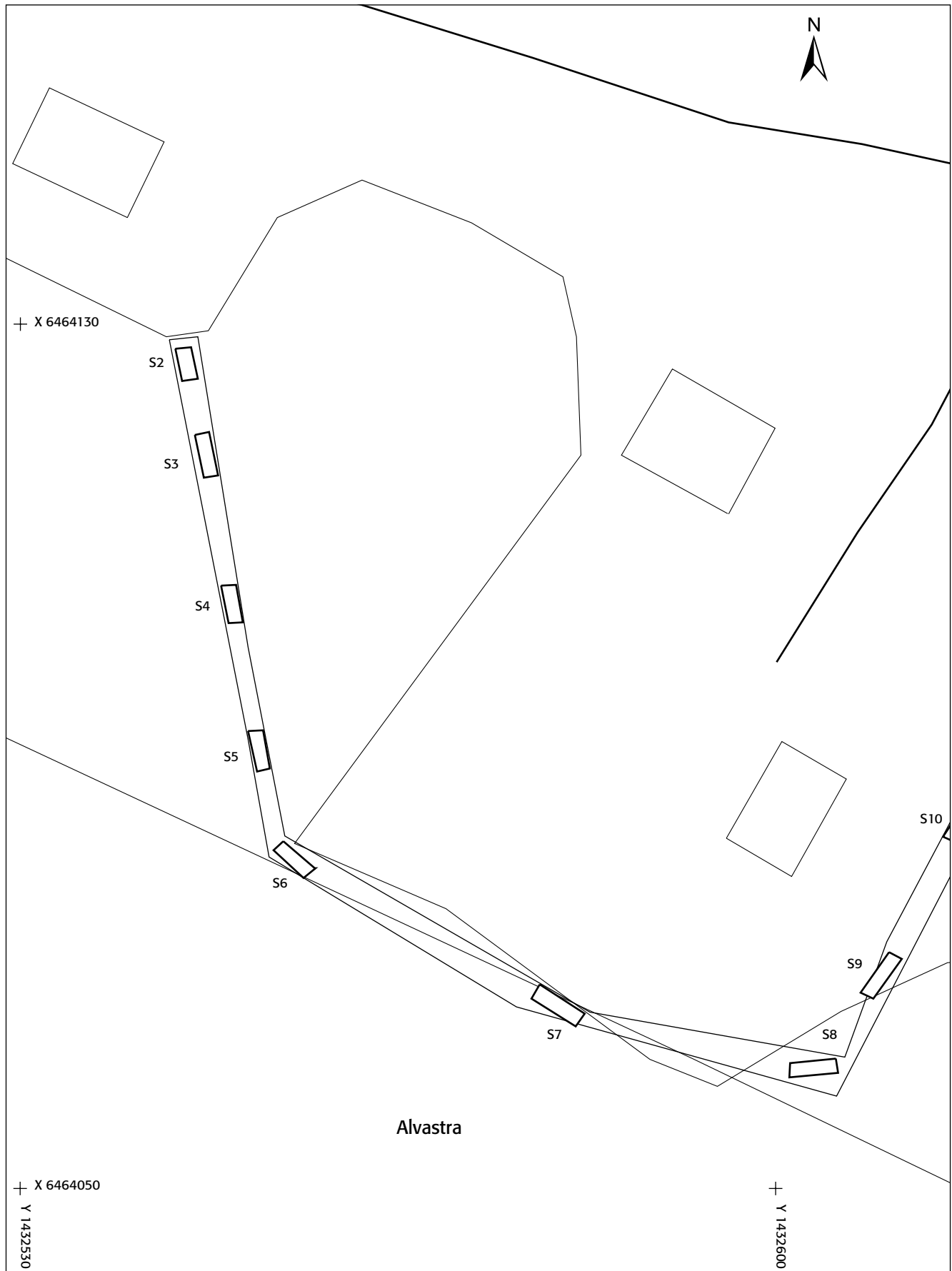

Fig 4. Översikt med schakt 1 – 10 markerade. Skala 1:50.

Bilaga 3

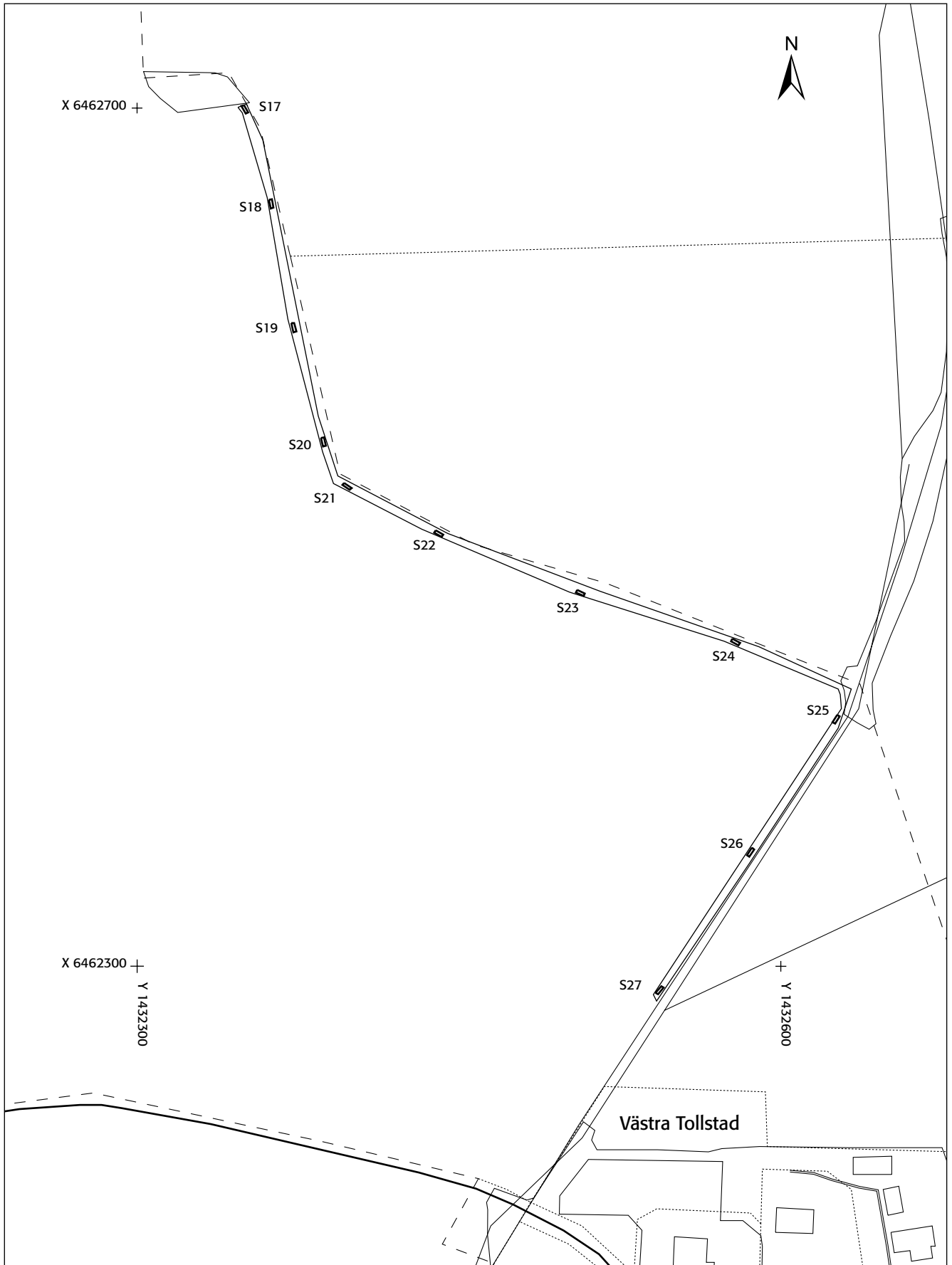

Fig 5. Översikt med schakt 17 – 21 markerade. Skala 1:250.

Bilaga 4

Fnr	Anl	Sakord	Material	Antal	Vikt (g)	Anmärkning
F1	A1	Obr ben	Ben	1	1	–
F2	LF	Br ben	Ben	1	1	LF i schakt 14
F3	LF	Obr ben	Ben	19	49	LF i schakt 14

Fyndtabell.